

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

FB ./ riksåklagaren ang. förfallet överklagande

(Hovrätten över Skåne och Blekinges beslut den 24 augusti 2016 i mål nr B 1450-15)

Högsta domstolen har förelagt mig att inkomma med svarsskrivelse. Jag vill anföra följande.

Min inställning

Jag tillstyrker att Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd, undanröjer hovrättens beslut att förklara överklagandet förfallet och visar målet åter till hovrätten för fortsatt behandling.

Bakgrund

FB dömdes i tingsrätten genom dom den 5 maj 2015 för häleri till fängelse i fyra månader. Han överklagade domen till hovrätten och yrkade i första hand att åtalet skulle ogillas och i andra hand att hovrätten skulle döma honom till en icke frihetsberövande påföljd. Han yrkade i vart fall att det utdömda fängelsestraffet skulle sättas ned.

Hovrätten satte ut målet till huvudförhandling den 23 februari 2016. När målet ropades på inställde sig inte FB. I protokollet antecknades att FB delgetts kallelse till förhandlingen genom förenklad delgivning och att han i kallelsen informerats om att hans överklagande kan förfalla om han inte inställer sig personligen. Hovrätten fann att det inte var sannolikt att FB hade laga förfall för sin frånvaro och att målet inte kunde avgöras i hans frånvaro. Hovrätten förklarade på grund därav överklagandet förfallet. Hovrätten angav vidare att målet kunde återupptas om FB hade laga förfall för sin underlåtenhet att infinna sig personligen och detta inte kunnat anmälas i tid. FB upplystes om att han kan ansöka hos hovrätten om att målet ska tas upp på nytt senast den 15 mars 2016. Sedan FB ansökt om att hovrätten skulle ta upp målet på nytt med hänsyn till att han hade laga förfall för sin underlåtenhet att infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, samt till stöd härför ingett ett läkarintyg, beslutade hovrätten att bifalla ansökningen och ta upp målet på nytt.

Hovrätten satte ut målet till huvudförhandling den 24 augusti 2016 kl. 14.00. FB kallades att närvara personligen vid huvudförhandlingen. I kallelsen erinrades han om att överklagandet kan förfalla om han inte inställer sig personligen eller om bara ett ombud är närvarande, och det inte finns särskilda skäl mot att överklagandet förfaller.

När hovrätten ropade på målet inställde sig inte FB. I protokollet antecknades att FB delgetts kallelse till förhandlingen genom förenklad delgivning och att han i kallelsen informerats om att hans överklagande kan förfalla om han inte inställer sig personligen.

Vidare antecknades att FBs ombud och offentlige försvarare uppgett att han saknar aktuellt telefonnummer till FB och att de senast hade kontakt med varandra någon gång i början av sommaren.

Hovrätten fann att det inte var sannolikt att FB hade laga förfall för sin frånvaro samt att målet inte kunde avgöras i FBs frånvaro. Hovrätten förklarade därför FBs överklagande förfallet.

Överklagandet

FB har överklagat hovrättens beslut och yrkat att Högsta domstolen ska förordna att målet åter ska tas upp till prövning.

FB har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Vid tiden för förhandlingen satt han anhållen hos polisen i Linköping och hade ingen möjlighet att kontakta hovrätten och informera om sin frånvaro. Till följd av frihetsberövandet har han haft laga förfall, vilket han anmält så snart han har kunnat.

Grunderna för min inställning

Regleringen i rättegångsbalken

51 kap. 21 § första stycket rättegångsbalken stadgas att om en enskild klagande uteblir från sammanträde för huvudförhandling så förfaller överklagandet. Detsamma gäller, om en enskild klagande som förelagts att infinna sig personligen inställer sig endast genom ombud och det inte finns särskilda skäl mot att överklagandet förfaller.

Enligt 51 kap. 22 § första stycket rättegångsbalken ska, om överklagandet förfallit enligt 21 §, hovrätten på ansökan av klaganden återuppta målet, om klaganden för sin utevaro eller underlåtenhet att infinna sig personligen hade laga förfall som han eller hon inte kunde anmäla i tid.

Bestämmelsen återfanns före år 1994 i 51 kap. 20 § rättegångsbalken. Dessförinnan ändrades bestämmelsen år 1984 då sista satsen i första stycket tillkom (prop. 1983/84:78). Dessförinnan kunde, precis som vid tredskodom, part få målet återupptaget även om laga förfall för utevaron inte förelegat. Parten hade således en obligatorisk rätt att få målet återupptaget en gång. Skälet för ändringen var att en begränsning av rätten till återupptagande till de situationer där laga förfall förelåg väl överensstämde med rättegångsbalkens principer för motsvarande fall, exempelvis vid återställande av försutten tid,

om en part tänkt överklaga tingsrättens dom men hindrats av en oföretsedd händelse (a. prop. s. 55).

Enligt 22 § andra stycket ska ansökan om återupptagande göras skriftligen inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades. I bestämmelsen stadgas också att om klaganden sedan målet återupptagits uteblir eller inte följer ett föreläggande att infinna sig personligen, har han eller hon inte rätt att få målet återupptaget.

Om en klagande som fått målet återupptaget uteblir eller inte följer ett föreläggande att infinna sig personligen, har han eller hon således inte rätt att få målet återupptaget, dvs. inte ens i händelse av laga förfall (Fitger m.fl. Rättegångsbalken, s. 51:70 och 50:100).

Fitger m.fl. har i kommentaren till rättegångsbalken uttalat att om klaganden skulle hinna överklaga det beslut genom vilket överklagandet förfallit på nytt och därvid kunna göra ett laga förfall sannolikt, bör Högsta domstolen med stöd av 32 kap. 6 § rättegångsbalken upphäva beslutet. Enligt Fitger m.fl. kan jämföras med vad som gäller i en tredskodomssituation då den som fått återvinning mot en tredskodom och på nytt får en tredskodom pga. utevaro vid laga förfall under vissa omständigheter kan angripa den nya tredskodomen med extraordinärt rättsmedel (Fitger m.fl. *ibid*). Enligt 54 kap. 3 § rättegångsbalken är överklagande tillåtet när parten inte längre har rätt att ansöka om återupptagande av målet.

Om det är sannolikt att den som underlåtit att enligt rättens beslut infinna sig vid rätten eller i övrigt fullgöra något i rättegången har laga förfall för sin underlåtenhet, ska denna, enligt 32 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken, inte leda till någon påföljd för honom eller på annat sätt läggas honom till last i rättegången.

Har någon gjort sig skyldig till underlåtenhet som avses i första stycket men kan det på grund av någon särskild omständighet antas att han har laga förfall, ska han, enligt samma paragrafs andra stycke, beredas tillfälle att komma in med utredning om detta. Rätten ska därvid uppskjuta frågan om utdömande av påföljd eller om annan åtgärd på grund av underlåtenheten.

Laga förfall är, då någon genom avbrott i den allmänna samfärdseln, sjukdom eller annan omständighet, som han ej bort förutse eller rätten eljest finner utgöra giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad honom ålegat (32 kap. 8 § rättegångsbalken).

Den som åberopar laga förfall i ett mål har bevisbördan för de omständigheter som åberopas till stöd för hans eller hennes påstående.

Min bedömning

Enligt bestämmelsen i 51 kap. 22 § andra stycket rättegångsbalken kan ett mål inte återupptas på nytt, även om klaganden haft laga förfall för sin utevaro. Eftersom målet tidigare återupptagits har hovrätten således varit förhindrad att besluta att målet ånyo återupptas, alldeles oavsett om FB i efterhand kunnat visa att han haft laga förfall för sin utevaro.

FB har således inte haft någon rätt att ansöka om målets återupptagande i hovrätten. Hans överklagande bör dock förstås som att han också yrkar att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens beslut att förklara överklagandet förfallet.

För att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande som det förevarande erfordras prövningstillstånd (54 kap. 3 och 9 §§ rättegångsbalken). Högsta domstolen får, enligt 54 kap. 10 § rättegångsbalken, meddela prövningstillstånd endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl för en sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

Bestämmelsen i 51 kap. 22 § rättegångsbalken som endast reglerar förfallet överklagande i hovrätten (liksom motsvarande bestämmelse för tvistemålets del i 50 kap. 22 § rättegångsbalken) skulle kunna tolkas som ett definitivt hinder mot en fortsatt handläggning sedan överklagandet har förklarats förfallet en andra gång. Jag anser dock inte att regleringen bör tolkas på det sättet. Om parten efter hovrättens beslut att förklara överklagandet förfallet åberopar en omständighet eller bevis som inte tidigare förebringats till stöd för att laga förfall förelegat och gör sannolikt att dess förebringande skulle ha lett till att överklagandet inte hade förklarats förfallet bör Högsta domstolen kunna meddela extraordinär dispens och därefter undanröja hovrättens beslut enligt regleringen i 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken jämfört med 58 kap. 1 § första stycket 3 och 10 § rättegångsbalken. Stöd för denna tolkning finns i kommentaren till rättegångsbalken där Fitger m.fl. uttalar att om klaganden skulle hinna överklaga det beslut genom vilket överklagandet förfallit på nytt och därvid kunna göra ett laga förfall sannolikt, bör Högsta domstolen med stöd av 32 kap. 6 § rättegångsbalken upphäva beslutet (Fitger m.fl. Rättegångsbalken, s. 51:70 och 50:100).

FB har som ny bevisning inkommit med en utskrift av tvångsmedelsblankett där det framgår att han greps den 22 augusti 2016 kl. 02:10 och anhölls samma dag kl. 05:37. Vidare framgår att anhållandet hävdades den 24 augusti 2016 kl. 15:02. FB får därmed anses ha visat att han vid tiden för den aktuella huvudförhandlingen var frihetsberövad såsom anhållen.

Frihetsberövande, t.ex. genom att vara häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt, kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, utgöra laga förfall (se t.ex. NJA 1999 s. 95 och NJA 2004 s. 93). Som Högsta domstolen uttalar i NJA 2004 s. 93 får det anses åligga den som är frihetsberövad att försöka få inställa sig i det mål där förfallet kan uppkomma, t.ex. genom att underrätta den myndighet som ansvarar för frihetsberövandet om situationen.

FB har uppgett att han inte hade någon möjlighet att kontakta hovrätten och informera om sin frånvaro. I detta fall torde vara svårt att utreda de närmare förhållandena kring frihetsberövandet och FBs möjligheter att påtala att han var kallad till huvudförhandling i annat mål. FBs uppgifter får därför tas för goda. FB bör därmed anses ha gjort sannolikt att han hade laga förfall för sin utevaro.

FB har, enligt min bedömning, gjort sannolikt att förebringandet av de nya omständigheterna och det nya beviset skulle ha lett till en annan utgång i hovrätten, dvs. att hovrätten inte hade förklarat överklagandet förfallet.

Mot denna bakgrund tillstyrker jag att Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd på grund av synnerliga skäl. Jag anser också att Högsta domstolen bör undanröja hovrättens beslut att förklara överklagandet förfallet och visa målet åter till hovrätten för fortsatt behandling.

Bevisuppgift

Jag åberopar inte någon bevisning och anser att målet kan avgöras utan huvudförhandling.

Anders Perklev

Hedvig Trost

Kopia till:

Utvecklingscentrum Malmö
Malmö åklagarkammare (AM-34205-14)
Kammaråklagaren Bo Albrektsson